

GENDER SAVODXONLIKNI OSHIRISHDA O'QITUVCHINING O'RNI

Jumaqulova Nargiza Sunatulla qizi

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti o'qituvchisi

nargizabonujumakulova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19907722>

Annotatsiya: Mazkur tezisda gender savodxonlikni oshirish jarayonida o'qituvchining pedagogik va metodik roli tahlil qilinadi. Tadqiqotda o'qituvchining ta'lim jarayonida genderni sezgir yondashuvni shakllantirishdagi funksiyalari, xususan, o'quv materiallarini tanlash, savol-topshiriqlar tizimini tashkil etish va o'quvchilar bilan muloqot jarayonidagi ta'siri o'rganildi.

Kalit so'zlar: *gender savodxonlik, o'qituvchi roli, adabiy ta'lim, pedagogik kompetensiya, ta'lim muhiti, stereotiplar.*

Zamonaviy ta'lim tizimida gender savodxonlikni shakllantirish ijtimoiy tenglik va adolatni ta'minlashning muhim shartlaridan biri sifatida qaraladi. Bu jarayonda o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki ijtimoiy qadriyatlarini shakllantiruvchi muhim subyekt sifatida namoyon bo'ladi. O'qituvchining gender savodxonligi uning darsni tashkil etish uslubi, o'quv materiallarini tanlash va o'quvchilar bilan muloqotida bevosita aks etadi. Shu bois pedagogik faoliyatda gender omilini hisobga olish ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi muhim metodik yo'nalish hisoblanadi. Nazariy qarashlarga ko'ra, genderni sezgir ta'lim muhiti o'quvchilarning ijtimoiy ongini kengaytiradi va ularni faol fuqarolik pozitsiyasiga yo'naltiradi. Mazkur yondashuv o'qituvchidan nafaqat metodik tayyorgarlik, balki gender masalalariga nisbatan ongli va mas'uliyatli munosabatni ham talab etadi.

O'qituvchilar ta'lim jarayonida gender sezgirlikni oshirishda markaziy rol o'ynaydi. Kasbiy rivojlanish dasturlari gender stereotiplari va ularni bartaraf etish bo'yicha treninglarni o'z ichiga olishi kerak. "Ukrainada o'qituvchilarning malakasini oshirish dasturlariga gender stereotiplari va ularni qanday yengish bo'yicha maxsus treninglar ham kiritilgan"¹. Ko'rsatkichlarda gender farqlari ko'pincha ijtimoiy va madaniy omillar bilan bog'liq. Misol uchun, "gender tengligi yuqori bo'lgan mamlakatlarda qizlar matematika va tabiiy fanlarda yaxshiroq natijalarga erishadilar"². Bu barcha talabalarning ilmiy yutuqlarini yaxshilash uchun genderni sezgir ta'lim siyosatining muhimligini ta'kidlaydi. Ta'limda gender yondashuvi uning samaradorligi va zarurligini tasdiqlovchi ko'plab tadqiqotlarga asoslanadi. "Genderni sezgir amaliyotlarni joriy etish akademik yutuqlardagi gender farqlarini kamaytirishga yordam beradi va talabalarning yanada uyg'un rivojlanishiga yordam beradi"³. Bundan tashqari, "genderni qamrab oluvchi ta'lim muhitini yaratish talabalar o'rtasida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va bag'rikenglikni oshirishga yordam beradi"⁴. Jarayonning asosini tashkil etuvchi yana bir muhim omil o'quv dasturlari hisoblanib, har bir bosqichda o'qitish usullari gender tafovut va ta'sirni inobatga olgan bo'lishi kerak. Qozog'istonda olib borilgan ishlarga asosan, "o'quv materiallariga gender-sezgir yondashuvlarni integratsiyalash o'g'il bolalar va

¹ Криворучко.Л. Профессиональное развитие учителей в контексте гендерного подхода.: *Образование и карьера*, 2016. 1(3), 50-56 ст.

² Guiso L., Monte F., Sapienza P., Zingales, L: Culture, gender, and math. *Science*, 2008. 1164-1165 bb.

³ Buchmann C., Di Prete, T. A. The growing female advantage in college completion: The role of family background and academic achievement: *American Sociological Review*, 2006. 515-541 bb

⁴ Connell R.. Gender: In world perspective: Polity Press, 2009

qizlar o'rtasida o'quv yutuqlarining teng taqsimlanishiga yordam beradi"⁵. Bu har bir talaba jinsidan qat'i nazar, o'z salohiyatini ro'yobga chiqarish imkoniyatiga ega bo'lgan teng va inklyuziv jamiyatni yaratishga hissa qo'shadi.

Gender savodxonlikni shakllantirish ta'lim jarayonining muhim tarkibiy elementi bo'lib, unda o'qituvchining kasbiy va shaxsiy pozitsiyasi hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchi tomonidan qo'llaniladigan metodik yondashuvlar o'quvchilarning genderga oid tasavvurlarini shakllantirishda bevosita ta'sir kuchiga ega. Ayniqsa, dars jarayonida tenglikka asoslangan muloqot muhiti yaratish va stereotip qarashlarni tanqidiy tahlil qilish imkonini beruvchi topshiriqlardan foydalanish muhim natijalar beradi. Shuningdek, o'qituvchining gender savodxonligi o'quv materiallarini tanlash va ularni talqin qilishda muvozanatli yondashuvni ta'minlash orqali namoyon bo'ladi. Bu esa o'quvchilarning ijtimoiy jarayonlarga ongli munosabat bildirishiga va turli nuqtai nazarlarni qabul qila olishiga zamin yaratadi. Natijada, genderga sezgir pedagogik faoliyat ta'lim samaradorligini oshiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo'lib, o'qituvchilarning ushbu yo'nalishda metodik tayyorgarligini rivojlantirish zarurati ilmiy jihatdan asoslanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Buchmann C., DiPrete T. A. The growing female advantage in college completion: The role of family background and academic achievement // American Sociological Review. – 2006. – Vol. 71. – P. 515–541.
2. Connell R. Gender: In world perspective. – Cambridge: Polity Press, 2009. – 180 p.
3. Guiso L., Monte F., Sapienza P., Zingales L. Culture, gender, and math // Science. – 2008. – Vol. 320. – P. 1164–1165.
4. Krivoruchko L. Professional development of teachers in the context of a gender approach // Obrazovanie i kar'era. – 2016. – No. 1(3). – P. 50–56.
5. Axmedova S. Gendernye aspekty v obrazovatelnyx programmax Kazaxstana // Nauka i obrazovanie. – 2017. – No. 4. – P. 45–52.
6. Tursunov A. Gender stereotiplari va ularning o'quvchi idrokiga ta'siri // Filologiya fanlari jurnali. – 2022. – 2(1). – B. 12–25.
7. Karimova S. Ayol mualliflarning o'zbek adabiyotidagi roli va ijodiy xususiyatlari // O'zbekiston adabiyoti va madaniyati. – 2020. – 5(2). – B. 34–48.
8. Rakhmonov N. Badiiy matnlarda gender tafovutlari va ularni pedagogik tadqiq qilish metodlari // Ta'lim va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2021. – 7(3). – B. 21

⁵ Ахметова. С. Гендерные аспекты в образовательных программах Казахстана. *Наука и образование*, 2017 45-52.